

Бурковська А.Л.
*студентка 6-го курсу Інституту права Київського університету
імені Тараса Шевченка*

СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Важко не погодитись з тим твердженням, що незважаючи на досвідченість та високу кваліфікацію, адвокат реалізуючи свої професійні права та виконуючи професійні обов'язки, може припуститися помилок, які здатні заподіяти майнової або моральної шкоди інтересам, як клієнта, так і третім особам.

Прикладами найпоширеніших професійних помилок адвокатів можуть бути наступні ситуації: невиконання або неналежне виконання адвокатом своїх професійних обов'язків; розголошення адвокатом відомостей, що складають предмет адвокатської таємниці; втрата, знищення або пошкодження адвокатом документів, пов'язаних з його професійною діяльністю; подання адвокатом апеляційних/касаційних скарг з порушенням встановлених для цього процесуальних строків тощо [8, с. 65].

Наслідком такої недобросовісної, непрофесійної поведінки адвоката може бути настання цивільно-правової відповідальності адвоката та як результат – відшкодування майнової або моральної шкоди довірителю. Один із способів підвищення ефективності регулювання будь-якої професійної діяльності є створення системи відносин, що дозволяють мінімізувати можливі, несприятливі наслідки, які виникли в процесі її реалізації. Таким механізмом, що допомагав би адвокатам оптимізувати діяльність на відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок професійної діяльності є страхування професійної відповідальності адвоката.

Варто відзначити, що професійне страхування адвоката є одним із міжнародних стандартів, який передбачений, зокрема, Кодекс поведінки європейських адвокатів, згідно положень якого адвокати повинні бути застраховані від цивільно-правової відповідальності, яка може виникнути у зв'язку з їхньою адвокатською практикою, до такої міри, що є розумною, беручи до уваги характер і масштаби ризиків, які існують в їхній професійній діяльності [9].

Сьогодні страхування професійної відповідальності адвокатів є обов'язковим для більшості європейських країн: Австрії, Бельгії, Великобританії, Данії, Естонії, Ісландії, Ірландії, Італії, Кіпру, Литви, Ліхтенштейну, Люксембургу, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Португалії, Румунії, Словаччини, Словенії, Угорщини, Фінляндії, Франції, Чеської Республіки, Швеції [5] та є добровільним у більшості штатів США, Греції, Латвії та Іспанії.

Для прикладу, страхуванню професійної відповідальності адвокатів Франції відведено окремі глави у Законах «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та «Про реформування судових та юридичних професій». Так, згідно положень останнього закону цивільно-правова відповідальність кожного адвоката за допущені ним помилки або недбале виконання професійних обов'язків повинна бути застрахована договором про страхування, укладеному від імені колегії адвокатів або від імені групи, що складається з одного або декількох адвокатів, або одночасно договорами обох типів. [4] Крім того, законом Франції «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено, що цивільно-правова відповідальність адвоката за майнову шкоду, заподіяну при виконанні професійних обов'язків, повинна бути застрахована договором зі страховою компанією, врегульованою Страховим кодексом. Цей же акт передбачає можливість страхування ризику втрати адвокатом цінностей, майна та документів, що належать довірителю і перебувають у адвоката у зв'язку з виконанням професійних обов'язків. Законом закріплений мінімальний розмір страхової суми, що становить 1 500 000 євро на рік у розрахунку на одного адвоката [3].

В Угорщині ж однією з умов включення адвоката до реєстру адвокатів Угорщини та членів Палати адвокатів Угорщини є наявність дійсного полісу страхування професійної діяльності. У випадках закінчення терміну дії полісу страхування професійної діяльності адвоката та невчасного його продовження, Палата адвокатів має право анулювати адвокату його Свідомство на право заняття адвокатською діяльністю та виключити з реєстру адвокатів [3, 304].

Незважаючи на важливість такого інституту як страхування професійної відповідальності адвоката, в Україні такий інститут досі не закріплений на законодавчому рівні та лише починає розвиватися.

Перші спроби закріплення такого інституту на законодавчому рівні були ще в 2015 році. Так, Указом Президента України від 20.05.2015 р. №276/2015 «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки» було запропоновано введення страхування професійної відповідальності адвокатів, однак не було зазначено, що саме підлягає страхуванню, без зазначення виду страхування, в якому воно повинно здійснюватися.

Пізніше у Верховній Раді України було зареєстровано Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо обов'язкового страхування професійної відповідальності адвоката)» №2298а від 06.07.2015 р., яким запропоновано впровадити інститут обов'язкового страхування майнової відповідальності адвокатів шляхом внесення відповідних змін та доповнень до Закону України «Про страхування», а також Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Не зважаючи на такі спроби, сьогодні страхування професійної відповідальності адвокатів й досі регулюється лише загальними нормами Цивільного кодексу України та Закону України «Про страхування» від 7 березня 1996 року № 85/96- ВР.

Законом закріплено форми страхування: добровільне та обов'язкове. Серед видів обов'язкового страхування, закріплених у статті 7 Закону, відсутній такий вид, як страхування професійної відповідальності адвокатів, хоча п. 27 ч. 1 цієї ж статті передбачає обов'язкове страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України. Натомість до сьогодні найвищим органом виконавчої влади досі не встановлені ані даний перелік, ані умови обов'язкового професійного страхування.

З огляду на це сьогодні страхування професійної відповідальності адвокатів здійснюється виключно на добровільній основі за загальними правилами. Отже, адвокати на власний розсуд визначають потребу (а частіше – не знаходять такої потреби) в страхуванні своєї професійної відповідальності.

Зазначена ситуація призводить до того, що страхові договори професійної відповідальності адвокатів укладаються в Україні на підставі загальних правил страхування, розроблених власне страховими компаніями без урахування особливостей адвокатської діяльності. Оскільки відповідальність адвокатів є значною, виникає загальна проблема страхування адвокатського ризику [8, с. 67].

Не зважаючи на приписи Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо здійснення адвокатської діяльності на підставі договору про надання правової допомоги, коло обов'язків адвоката дуже часто виходить за межі обов'язків, прописаних у тексті самого договору. Залежно від виду юридичної допомоги, значна частина обов'язків адвоката може міститися в законах та інших правових актах (наприклад, у законі або в процесуальному законодавстві). Відтак виникає проблема визначення переліку зобов'язань адвоката, за невиконання або неналежне виконання яких він може понести цивільно-правову відповідальність.

Більше того, ані в профільному законі, ані в нормах ЦК України щодо договору доручення відсутні вимоги щодо такої важливої умови договору, як розмір і характер відповідальності адвоката, який прийняв виконання доручення. У зв'язку з чим можуть виникати певні складнощі щодо встановлення розміру заподіяної адвокатом шкоди внаслідок здійснення професійної діяльності. Розмір заподіяної адвокатом шкоди можна визначати одним з двох способів: за згодою сторін або в судовому порядку.

При визначенні умов цивільно-правової відповідальності за порушення договору про надання правової допомоги адвокатом мають враховуватись такі обставини: некваліфікованість дій або бездіяльність адвоката, збитки,

причинно-наслідковий зв'язок між порушенням зобов'язання і збитками, вина. При застосуванні відповідальності до адвоката необхідно враховувати і дії самого клієнта [8, с. 67].

Причинами того, що інституту страхування професійної відповідальності адвокатів й досі не впроваджено в Україні на державному рівні, є відсутність економічних стимулів, у тому числі податкових, для участі адвокатів у добровільному страхуванні, низький рівень довіри до інституту страхування як до інструменту врегулювання економічних конфліктів, відсутність єдиного підходу до визначення розмірів збитків тощо [7, с. 13].

Факторами, що стримують розвиток страхування професійної відповідальності, можна вважати неможливість точно оцінити кваліфікацію і професійну репутацію адвоката, відсутність у страховиків достатньої статистичної інформації про частоту висунення до адвокатів їх клієнтами вимог про майнову відповідальність [8, с. 68].

Хоча деякі страхові компанії вже сьогодні пропонують страхування відповідальності юристів, адвокати дуже рідко звертаються до страхування своєї професійної відповідальності. Незадоволений діями адвоката (а частіше – просто результатом у справі) довіритель, як правило, вимагає у адвоката повернення йому всієї чи частини суми вже сплаченого гонорару в позасудовому порядку. Якщо адвокат таку вимогу клієнта не виконує, у останнього є можливість ініціювати притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Зазначена процедура не принесе задоволення адвокату, але водночас і не вирішить майнових проблем клієнта: дисциплінарна відповідальність далеко не завжди може відновити порушені в ході виконання своїх обов'язків адвокатом права та інтереси клієнта. Врешті-решт, вітчизняні адвокати, що переважно практикують індивідуально, можуть просто не мати коштів у сумі, достатній для покриття збитків, що були заподіяні клієнту [8, с. 69].

Отже, страхування професійної відповідальності адвоката є важливим як для клієнтів, так і для адвокатів, адже захищає клієнтів від ризику отримання неякісних послуг, а адвокатів – від надмірних витрат у разі допущення ними професійних помилок. Крім того, даний вид страхування сприяє підвищенню довіри громадськості до адвокатської професії загалом.

Основними проблемами впровадження інституту страхування адвокатської діяльності в Україні є: 1) відсутність економічних стимулів до введення цього інституту; 2) низький рівень до страхування в Україні взагалі; 3) відсутність єдиного підходу до визначення розмірів збитків; 4) складність оцінки дій адвоката при розгляді спорів між адвокатами та клієнтами; 5) відсутність статистики щодо майнових претензій до адвокатів зі сторони клієнтів; 6) недостатня обґрунтованість введення інституту страхування адвокатської діяльності в Україні.

Таким, з метою подальшого розвитку відносин страхування професійної відповідальності адвоката, як інституту, який би захищав інтереси не лише адвоката, а й клієнта, необхідно внести відповідні зміни до чинного законодавства України. Так, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» має містити положення щодо страхування цивільної відповідальності адвокатів та кореспондуватися із Законом України «Про страхування», в якому має міститися положення щодо страхування цивільної відповідальності як окремого виду обов'язкового страхування.

Доцільним також буде замінити сплату щорічних внесків адвокатів на обов'язок адвоката мати дійсний поліс страхування професійної діяльності. У разі ж порушення такого обов'язку надати Раді адвокатів України можливість зупиняти право на заняття адвокатською діяльністю.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

2. Указ Президента України «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки» від 20.05.2015 р. № 276/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text>

3. Закон Франції «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» URL: https://www.cnb.avocat.fr/sites/default/files/documents/textes_de_la_profession_en_russe_-_bd.pdf

4. Закон Франції «Про реформування судових та юридичних професій». URL: https://www.cnb.avocat.fr/sites/default/files/documents/textes_de_la_profession_en_russe_-_bd.pdf

5. Світличний О. Страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні. *Юридична газета*. 2017. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/strahuvannya-profesiynoyi-vidpovidalnosti-advokativ-v-ukrayini.html>.

6. Вільчик Т. Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10 / Т. Б. Вільчик ; наук. конс. І. Є. Марочкін; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 490 с.

7. Балашова Л. В. Гражданско-правовое регулирование договора страхования профессиональной ответственности в российском законодательстве: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право». М., 2011. 28 с.

8. Кармазіна К. Ю. Страхування адвокатської діяльності в Україні: бути чи не бути? *Правова держава*. 2018. №30. С. 65–73.

9. Кодекс поведінки європейських адвокатів. URL: [https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/kodeks_yevropeyskykh_advokativ\(ukr\).pdf](https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/kodeks_yevropeyskykh_advokativ(ukr).pdf)

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Кухнюк Дмитро Володимирович**

Васютинська А.Г.

студентка 2-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АДВОКАТУРИ

Адвокатура України – це добровільне професійне громадське об'єднання, що гарантує професійну допомогу у сфері правовідносин всім верствам населення України, особам без громадянства та іноземцям. Це незалежний орган, який має можливість самостійно вирішувати питання самоорганізації та організації діяльності [1].

Я вважаю, що сучасні перспективи розвитку адвокатури та адвокатської діяльності знаходяться під великою загрозою. Це пов'язано з тим, що органи державної влади усіма способами намагаються взяти під контроль весь процес діяльності адвокатів. Так, Н.М. Бакаянова пише: «Адвокати за всіх часів переслідувалися владою, відбивали її атаки та боролися з її свавіллям...»[3]. Незалежність професійної діяльності адвоката щодо надання захисту, представництва та надання іншої юридичної допомоги клієнту є важливим елементом кожної демократичній державі [2].

Загроза перспективам розвитку адвокатури виступає у спробах здійснювати контроль над процесами, які відбуваються в адвокатському самоврядуванні, та спробах впливати на діяльність адвокатів через незаконні обшуки, тиск через їх правову позицію. Тобто, відбувається певна політизація адвокатури з боку держави, що є неприйнятним для європейської країни, і має загрозу не лише для адвокатів, але й для кожного громадянина країни.

Проблеми розвитку адвокатської діяльності полягають в тому, що держава намагається вводити нові обмеження для майбутнього підпорядкування адвокатури, що може слугувати прямою загрозою для здійснення адвокатської діяльності. Звісно, цей орган повинен розвиватися як самостійний правовий інститут, завданням якого залишатиметься надання різносторонньої правової допомоги, але одночасно має існувати інститут надання безкоштовної правової допомоги для певних верств населення.